

Intervju med Assar Lindbeck

THORVALDUR GYLFASON

är professor i nationalekonomi vid Islands universitet i Reykjavik. Under åren 1981–1996 var han forskare vid Institutet för internationell ekonomi i Stockholm. Han har skrivit ett flertal uppsatser tillsammans med Assar Lindbeck, företrädesvis om fackföreningar och arbetsmarknadsfrågor. Uppsatsen är en bearbetad översättning av en engelsk version.
gylfason@hi.is

Att Assar Lindbeck har haft ett starkt inflytande på såväl nationalekonomisk forskning som nationalekonomisk debatt i Sverige är det få som betvivlar. Som chef för Institutet för internationell ekonomi (IIES) i Stockholm 1971–1995 har han byggt upp ett mycket framgångsrikt forskningsinstitut och som debattör mot löntagarföretagarna och ledare för den s.k. Lindbeckkommissionen har hans namn blivit känt även för en bredare allmänhet. I denna artikel presenteras en intervju med Assar Lindbeck genomförd av Thorvaldur Gylfason, en av Islands främsta nationalekonomer och tidigare medarbetare på Institutet för internationell ekonomi.

Gylfason: Låt oss inte börja från början. Enligt den lokala säggen bad Tage Erlander, Sveriges statsminister från 1946 till 1969, tidigt på 1950-talet dig att bli hans personlige assistent. Vad hände?

Lindbeck: I maj 1953 deltog jag i en politisk konferens för socialdemokratiska universitetsstudenter, där Tage Erlander talade om konstitutionella frågor och jag hoppade (som vanligt!) in i diskussionen. Med tanke på mina ganska kritiska kommentarer på hans tal blev jag förvånad när han sedan vid lunch kom fram till mitt bord och frågade om jag ville bli hans politiske sekreterare. Jag svarade att det skulle ha varit intressant, men att jag skulle påbörja en tolv månadersperiod (obligatorisk) militärtjänst nästa dag. Men jag har en vän som skulle passa för uppgiften, sade jag, nämligen Olof Palme, som vid den tiden var ordförande i Svenska Studentorganisationen. Jag föreslog att Palme vore rätt man. Jag minns Erlanders spontana reaktion ”Å fan, är han socialdemokrat?”. Inom några veckor var Palme anställd på halvtid – för att samtidigt arbeta på sin permanenta tjänst vid försvarsstaben. Detta utgjorde början på hans politiska karriär – och slutet på min.

Gylfason: Hur var det att studera nationalekonomi i Uppsala på tidigt 1950-tal?

Lindbeck: På den tiden skulle en doktorand i Sverige först ägna ett visst antal år åt en licentiatexamen. Detta inkluderade muntliga examina baserade på en lång läslista, som sammanställdes tillsammans med professorn eller professorerna vid institutionen. Sedan skulle studenten skriva en licentiatavhandling. Den normala tiden för en licentiatexamen var tre till fyra år, tror jag. För att få en doktorexamen måste du sedan skriva en doktorsavhandling, som måste vara en tryckt bok. Det tog normalt ytterligare två till fyra år, även om det tenderade att vara för evigt för vissa. Inom vissa

Översättning
från engelska av
Christina Lönnblad.

naturvetenskapliga ämnen var tiden emellertid kortare. Det fanns inga doktorandkurser vid svenska universitetet vid den här tiden. Den enda organiserade utbildningen på doktorandnivå var kravet att närvara vid ett högre seminarium en gång i veckan.

Jag började mina doktorandstudier i Uppsala 1952. Trots att fakulteten var mycket liten deltog normalt några mycket framstående forskare vid seminariet: Erik Lindahl, Tord Palander, Bent Hansen, and Ragnar Bentzel. Förutom intellektuell stimulans så lärde jag mig att ett intellekts hastighet skiljer sig avsevärt från dess djup: Erik Lindahl var mycket långsam på seminarier och han vann mycket sällan en muntlig diskussion. Men när han satte sig ner med papper och penna (och även sax och klister) gjorde han långt mer djupgående insatser än den snabbaste tänkare. Jag bedrev endast forskarstudier i Uppsala under ungefär ett år och använde den mesta tiden till att lära mig matematik bättre, främst med hjälp av R G D Allens bok *Mathematical Analysis for Economists*.

Gylfason: När du avslutat din magisterexamen i nationalekonomi i Uppsala 1952 var ditt första betalda yrkesarbete – först på deltid, sedan på heltid – vid finansdepartementet i Stockholm. Samtidigt arbetade du med din licentiatavhandling, som rörde finanspolitiska aspekter, eller hur?

Lindbeck: Jag flyttade till Stockholm sent på sommaren 1953 när min militärtjänstgöring flyttades från vanliga militära uppgifter vid signaltrupperna i Uppsala till statistiskt arbete vid arméstaben i Stockholm. Efter ett par månader vid arméstaben fick jag ett telefonsamtal från statssekreteraren vid finansdepartementet, Gunnar Lange, som frågade om jag skulle vara intresserad av ett deltidsarbete vid finansdepartementet samtidigt som jag gjorde min militärtjänst. Tanken var att jag skulle arbeta heltid efter militärtjänsten, ett förslag som jag accepterade. Jag antar att arméstaben var alltför beroende av finansdepartementet för att säga ”nej” till detta ganska okonventionella arrangemang. De accepterade till och med att jag satt på finansdepartementet största delen av tiden – också för mitt arbete vid arméstaben, vilket bestod av ganska trivialt beskrivande statistiskt arbete. (Min mer traditionella militärutbildning bestod av skyldigheten att träna skytte vid kavalleriregementet en timme varje fredagsmorgon.)

Samma slags arrangemang fortsatte när jag förflyttades från arméstaben till försvarsstaben där jag arbetade tillsammans med Olof Palme. Här var mina uppgifter en större utmaning. Ett projekt bestod av att analysera de totala resurskostnaderna, inklusive alternativkostnaderna, för utgifterna för militärförsvaret i Sverige, USA och Sovjetunionen. Eftersom Palme hade en juridisk bakgrund så fick jag ta det största ansvaret i just detta projekt. Ett annat projekt var att följa den politiska och militära utvecklingen i Franska Indokina. Här var Palme den mest aktive (och kunnige). Hans stora intresse för Vietnam gick med säkerhet (allra minst) tillbaka till denna period (1953–1954).

Vid finansdepartementet arbetade jag främst i den ekonomiska analysgruppen (som bestod av totalt fyra personer!). Jag arbetade också direkt

åt finansministern (till att börja med Per Edwin Sköld och sedan Gunnar Sträng), exempelvis med att ge input till tal och diskussioner i riksdagen. Trots att den knappt tvååriga vistelsen vid finansdepartementet fördröjde mina akademiska studier så lärde jag mig också en hel del. Till exempel fick jag en skeptisk attityd till vad politiker kan åstadkomma och jag lärde mig hur viktiga kortsiktiga taktiska frågor var för dem. En standardfråga för regeringsmedlemmar var: hur kommer ekonomin att utvecklas fram till nästa val? Den erfarenheten utgjorde bakgrunden till mitt arbete på tidigt 1970-tal om "endogena politiker". Framför allt konstaterade jag att tiden för valet skapade en speciell diskontinuitet i politiken. Min tolkning av det stabilitetspolitiska beteendet var att under ca ett år precis före ett val så ville de ansvariga politikerna bekämpa det som allmänheten ansåg vara det största makroekonomiska problemet under perioden i fråga, oberoende av om detta var inflation eller arbetslöshet, medan de följer som uppstod direkt efter valet var av mindre betydelse. Detta betyder naturligtvis inte att politikerna alltid ville "blåsa upp" ekonomin precis före valet. Det motsatta skulle vara mer sannolikt om hög inflation ansågs vara det stora problemet vid den tiden.

Gylfason: Övervägde du någonsin att ägna ditt yrkesliv åt att vara statsanställd, här hemma eller utomlands, snarare än att göra akademisk karriär?

Lindbeck: Ja, jag övervägde den möjligheten ett antal gånger. Men under min tid vid finansdepartementet lärde jag mig helt enkelt mer om mina egna preferenser. Jag blev övertygad om att min rätta plats var inom det akademiska, snarare än inom politiken eller den offentliga förvaltningen. Ett skäl var naturligtvis att akademiskt arbete är så intellektuellt tillfredsställande. Men ett annat lika viktigt skäl är att inom det akademiska kan jag göra, och säga, precis vad jag vill, vilket är omöjligt i stora organisationer.

Då jag återvände till de akademiska studierna 1954 vid det som nu är Stockholms universitet (vid den tiden Stockholms Högskola), var jag tillbaka till att kämpa med litteraturen på min läslista, som snabbt växte med Erik Lundberg som min mentor. Den här gången började jag med Allens andra bok *Mathematical Economics*. Men det som verkligen fick mig att tänka till var manuskriptet till Bent Hansens bok *Finanspolitikens ekonomiska teori* som diskuterades vid Erik Lundbergs högre seminarium, ofta med mig utsedd till opponent (eftersom det knappt fanns några andra doktorander vid institutionen vid den här tiden). Jag upptäckte hur användbara enkla matematiska modeller kan vara för att analysera viktiga ekonomisk-politiska frågor. Dessutom, när jag följde upp Bent Hansens litterära referenser, ledde det viktigaste spåret till Paul Samuelsons *Foundations of Economic Analysis*, som blev min brödföda i ett antal månader (även om brödet ofta var ganska hårdtuggat). Det är ingen överdrift att dessa två böcker utgjorde de första trappstegen på min väg mot att bli en professionell nationalekonom.

Men efter mindre än ett år av ensamstudier så ingrep finansdepartementet i mitt liv igen (i december 1954). Den nye statssekreteraren, Erik Westerlind, bad om mina kommentarer på hans analys av effekterna av stats-

budgeten som skulle presenteras i riksdagen i januari 1955. Jag svarade att framställningen inte var den rätta för att analysera de makroekonomiska effekterna av finanspolitiken. Min invändning grundades i stort sett på vad jag just lärt mig av Bent Hansens arbete. Statssekreteraren svarade: ”Gör det bättre själv” och jag fick uppgiften att sammanställa en empirisk studie av statsbudgetens makroekonomiska effekter under de senaste åren. Jag antog det vänliga erbjudandet, inte för att jag var angelägen om att göra karriär inom finansdepartementet, utan därför att jag såg det som ett utmärkt sätt att finansiera mitt arbete med licentiatavhandlingen. Jag fick åter ett kontor på finansdepartementet och arbetet tog ungefär ett år (från tidig vår 1955 till tidig vår 1956). Studien publicerades som en statlig utredning (SOU 1956:48), med ett förord av finansministern.

Gylfason: Vilket var då syftet med studien?

Lindbeck: Snarare än att använda budgetöverskottet som ett mått på budgetens makroekonomiska effekter, vilket var det traditionella tillvägagångssättet, gjorde jag enskilda analyser av inverkan på den aggregerade efterfrågan av diskretionära finanspolitiska åtgärder och automatiska budgetförändringar (den automatiska stabilisatorn). Det sätt på vilket jag bestämde effekten av diskretionära politiska åtgärder hade vissa likheter med vad man i USA senare kom att kalla ”det fulla sysselsättningsöverskottet” (”full employment surplus”). I båda fallen mättes den diskretionära effekten på ett givet kapacitetsutnyttjande, även om det i min studie var den nuvarande nivån snarare än, som i beräkningar av det fulla sysselsättningsöverskottet, fullt kapacitetsutnyttjade. Min studie var emellertid mer disaggregerad än senare analyser av det fulla sysselsättningsöverskottet, då jag studerade alla budgetåtgärder under ett visst år separat och summerade dem till ett aggregat av åtgärder. Uttryckt i ett enkelt keynesianskt 45-gradigt diagram kan vi säga att jag försökte beräkna *multiplikanden* av efterfrågeeffekterna av alla politiska åtgärder under ett år. (Senare fann jag att E Cary Brown samtidigt, och helt oberoende, hade gjort en delvis liknande studie av effekterna av den diskretionära finanspolitiken i USA på 1930-talet. Han gjorde emellertid inte en separat analys av effekterna av en automatisk finanspolitisk stabilisator.)

Avhandlingen översattes aldrig till engelska. Men samma analytiska ram användes senare av en expertgrupp, tillsatt av OECD, som studerade de makroekonomiska effekterna av finanspolitiken i samtliga OECD länder. Walter Heller var ordförande i denna grupp, jag var en av medlemmarna och Bent Hansen var sekreterare. Jag sammanfattade metoderna och resultaten av studien i *Kyklos* 1970.

Gylfason: Vad lockade en ung man långt uppifrån norra Sverige – med tillräcklig konstnärlig talang för att ha framfört sin egen sonat för klarinetten och piano vid en allmän konsert vid arton års ålder – till nationalekonomi? Jag vet att din far var aktiv socialdemokrat på lokalnivå, så jag antar att man kanske kan säga att du föddes in i rörelsen? När man ser tillbaka, hur skulle

du beskriva detta tidiga inflytande på ditt beslut att bli nationalekonom och på ditt arbete som nationalekonom?

Lindbeck: Vi diskuterade ofta politik i mitt hem när jag var barn, inte minst vid middagsbordet. Då min far var ordförande i stadsfullmäktige i min hemstad, Luleå, träffade jag som barn ofta lokala och ibland även nationella politiker i mitt hem. Det stimulerade troligen mitt politiska intresse. Vad som kanske var ännu viktigare var att min far var ansvarig för bidragsadministrationen i norra Sverige, och på sent 1930-tal och under 1940-talet följde jag ibland med honom på hans resor till fattiga byar, där folket knappt kunde överleva utan statligt stöd. Jag tror att den erfarenheten utgör en viktig källa till mitt intresse för sociala frågor och mina senare skrifter om välfärdsstaten. I efterhand slås jag även av hur starka normerna vid denna tid var mot att leva på allmosor från staten. I kontrast till detta konkurrerar idag olika medborgargrupper om bidrag, och individerna är mycket angelägna om att få så generösa bidrag som möjligt, även om viss stigmatisering fortfarande förekommer även i Sverige vad gäller exempelvis socialbidrag. Så, mot denna min bakgrund, är det kanske lätt att förstå varför jag valde att studera samhällsvetenskap snarare än mitt andra stora intresse, musik. Jag är inte ens säker på om jag skulle ha antagits som student vid musikakademien i Stockholm. När jag lyssnar till lysande musiker på radio eller tv idag inser jag hur begränsad min egen talang inom det området egentligen var.

Gylfason: Du har lyckats göra många olika saker under din karriär. Ditt främsta engagemang är i forskningen, men dina tjänster för Sverige och andra länder som ekonomisk rådgivare och som lärare, debattör och journalist är också vitt beundrade och uppskattade. Hur ser du på nationalekonomens roll i den moderna samhället?

Lindbeck: Teorin om komparativa fördelar borde även gälla inom vårt eget yrke. Vi måste acceptera att olika nationalekonomer har olika roller – från de mest abstrakta matematiska nationalekonomerna till mycket tillämpade – vissa i den senare gruppen använder mycket tekniska analysmetoder, andra gör mer essäiska presentationer. Vissa nationalekonomer försöker naturligtvis bidra till såväl teori som tillämpning, och de kan också växla mellan mycket tekniska metoder och verbala diskussioner, men det innebär hårt arbete.

Gylfason: Jag undrar om absoluta fördelar inte också har något med det hela att göra.

Lindbeck: Du menar att någon ledande akademisk nationalekonom ibland också kan ge enastående bidrag i tillämpade politiska frågor? Det finns förstås sådana exempel. Wicksell, Cassel och Heckscher gav alla viktiga bidrag, inte bara till akademisk forskning utan också till den ekonomisk-politiska diskussionen i Sverige före andra världskriget. Något liknande kan sägas om de ledande nationalekonomerna inom den sk Stockholmskolan på 1930-talet och under de första decennierna efter andra världskriget:

Erik Lindahl, Gunnar Myrdal, Bertil Ohlin och Erik Lundberg. Man finner naturligtvis liknande exempel i andra länder. Vi skall kanske vara glada att dessa personer ibland bröt mot principen om komparativa fördelar genom sina ingripanden i den ekonomisk-politiska diskussionen.

Gylfason: Innan du flyttade till Stockholm för att undervisa och slutföra din doktorsavhandling tillbringade du nästan två år i USA – vid University of Michigan, the Federal Reserve Board i Washington och Yale. Vilka var dina första intryck av Amerika? Har de förändrats med tidens gång?

Lindbeck: Jag kom först till USA som Rockefellerstudent i april 1957 och hade förmånen att ha James Tobin och Richard Musgrave som mina främsta mentorer vid Yale respektive Michigan. Detta var en tid då kampen mot segregationen i skolorna just hade accentuerats, vilket var intressant att följa i media. Denna utveckling har stannat kvar i mitt medvetande som en spegling av såväl de allvarliga sociala och etniska problemen i USA, och det svåra och engagerade arbetet bland många medborgare för att göra något åt detta.

Det är också svårt att glömma chocken bland studenter och lärare vid Yale när Sovjetunionen skickade upp Sputniken 1957. Alla kom ut från sina kontor, och de stod ute och diskuterade denna oväntade utmaning mot USAs teknologiska ledarskap.

Under min vistelse i USA slogs jag även av den högkvalitativa servicen i affärer, på restauranger etc. Vid denna tid utgjorde USAs tjänstesektor en modell för Europa – vilket jag känner i mindre utsträckning är fallet idag.

Gylfason: Även Aleksey Kosygin, den sovjetiske premiärministern 1964–1980, blev djupt imponerad av samma sak tjugo år senare.

Lindbeck: När det gäller den akademiska miljön var jag naturligtvis imponerad av den höga kvaliteten på de doktorandkurser jag deltog i – och som ofta gavs av lärare med kraftig europeisk accent, såväl vid Yale som vid University of Michigan. Jag var emellertid förvånad över de uttalat partipolitiska ståndpunkter som många amerikanska akademiker tog i politiska frågor – mycket liknande medlemmar i fanklubbar för fotbollslag i Europa. Jag undrar varför. Vid mitt senaste besök i USA, vid tidpunkten för presidentvalet 2004, var detta partipolitiska engagemang ännu starkare.

Gylfason: Endogena nationalekonomer kanske?

Lindbeck: I Sverige, som anses vara ett mycket politiserat land, känner jag sällan ens till på vilket parti mina kollegor röstar.

Gylfason: Och sedan återvände du till Stockholms universitet där du avslutade din doktorsavhandling. Innan jag frågar dig om din avhandling, låt mig fråga: var det i Stockholm som du lärde känna Gunnar Myrdal, Bertil Ohlin och Erik Lundberg? Vilken roll spelade de för din utveckling som nationalekonom – och i Sveriges nationella liv i allmänhet?

Lindbeck: De har alla varit viktiga för det svenska samhället. Efter att jag

tagit över Gunnar Myrdals professur vid Stockholms universitet 1971 hade jag ganska mycket att göra med honom. Hans mest bestående inflytande i Sverige är hans kraftinsats, tillsammans med Alva Myrdal, för regeringsingripanden i familjeangelägenheter. De bidrog starkt till en sociallagstiftning som, i stor utsträckning, har socialiserat familjen snarare än företagen. Med detta menar jag att institutionerna inom den offentliga sektorn i stor utsträckning har tagit över traditionella familjeuppgifter – så som barnomsorg och äldreomsorg – och också gjort familjen mycket beroende av olika slags bidrag i olika skeden i livscykel. Regeringen ingriper även för att påverka fördelningen av tiden mellan män och kvinnor inom familjen via regler om familjemedlemmarnas rätt att stanna hemma och ta hand om barnen. Det är intressant att se på denna utveckling mot bakgrund av Alva och Gunnar Myrdals skrifter i dessa frågor med början av 1930-talets mitt.

Som en mer personlig karakterisering av Gunnar Myrdal skulle jag säga att han var mycket snabb, inte bara när det gällde att identifiera nya problem, utan också med att uttrycka personliga åsikter om dessa, vilket ofta skedde utan att han gav upp de åsikter han tidigare haft i samma frågor. Med tiden framstod hans åsikter därför mer och mer som ”arkeologiska lager” av ståndpunkter han intagit i olika skeden av livet – var och en av dem var vanligen ganska djupsinnig. Det var emellertid inte alltid lätt att veta vilket av lagren du ställdes inför när du talade med honom – till exempel centralplaneraren Myrdal eller anarkisten Myrdal.

Ohlins och Lundbergs främsta prägel på det svenska samhället tror jag är att de hjälpte till att dämpa den politiska entusiasmen för centralplanering och nationalisering under det första decenniet efter andra världskriget. De var också viktiga förespråkare för frihandel. Lundberg övertygade vidare många svenska nationalekonomer om begräsningarna, till och med farorna, med att finjustera den makroekonomiska politiken. Han hjälpte även svenska nationalekonomer att uppskatta fördelarna med väl fungerande marknader, även om det verk som mest effektivt förklarade denna poäng för mig var Hayeks lilla artikel ”The Use of Knowledge in Society” i *American Economic Review* 1945 – en artikel som också uppskattades mycket av Lundberg.

Gylfason: Din doktorsavhandling handlade om monetär analys. För dig och andra som arbetade inom detta område vid denna tid antar jag att Don Patinkins arbete som kulminerade i hans *Money, Interest and Prices* (1956) utgjorde den främsta inspirationskällan, förutom Keynes. Vilka nationalekonomer har påverkat dig mest under åren?

Lindbeck: Patinkins stora bok *Money, Interest and Prices* utgjorde definitivt en viktig inspirationskälla för min avhandling, främst ur metodologisk synvinkel (förutom Bent Hansens och Paul Samuelsons verk). Detta gäller framför allt hans yrkande på att makroekonomiska aggregeringar skall härledas från mikroekonomiska grundvalar. Jag gick faktiskt ändå längre än honom på denna punkt, eftersom jag härledde alla beteendefunktioner för individuella hushåll såväl som för individuella företag samtidigt för alla marknader. Vad gäller hushållen så härleddes sålunda inte enbart arbetsutbud och kon-

sumtion på detta sätt, utan även skuldnivån och förmögenhetsportföljens sammansättning.

Men min bok var även ett slags revolt mot Patinkin. Jag ville att penning- och finanspolitiken skulle påverka makroekonomin genom många fler kanaler än vad som normalt antas: via inkomsteffekter, förmögenhetseffekter, likviditetseffekter och effekter av relativpriser – inklusive intertemporal substitution, vilket var skälet till att jag systematiskt använde två perioder i modellen: nutid och framtid. Jag betonade även kreditransonerings roll och såg det som att kreditransonering avspeglar långivares och låntagares riskattityder. Jag inspirerades till att ta denna bredare infallsvinkel genom Robert Roosas (icke-formaliserade) idéer på 1950-talet om vad som då kallades ”den nya teorin om kreditkontroll i USA”, vilket också var titeln på en skrift jag publicerade ett par år innan min doktorsavhandling. Delar av min avhandling skulle idag klassificeras som ”beteendekonomi” i den meningen att resultat från psykologisk forskning integrerades med mer traditionell formell ekonomisk analys. Framför allt använde jag Kurt Levins teori om stigande ambitionsnivå som svar på individens tidigare framgång.

Ibland har jag (kanske inte enbart som ett skämt) sagt att arbetet med en svensk doktorsavhandling på den tiden var så krävande och tidskrävande att svenska forskare aldrig återhämtade sig, och följaktligen utgjorde avhandlingen ofta toppen på deras forskarkarriär. I efterhand beklagar jag att behöva säga att min egen avhandling kan vara ytterligare ett exempel på detta, i den mening att det är det av mina verk som jag är minst missnöjd med.

Gylfason: Keynes ställde aldrig upp för parlamentsval; han tyckte inte att han hade det rätta temperamentet för att bli politiker. Han var inte heller någon speciellt bra talare. Ändå hade Keynes troligen större inflytande på det politiska klimatet i Storbritannien än de flesta politiker på hans tid. Jämförelsen är relevant här anser jag eftersom du troligen haft större inflytande på hur svenska politiker ser på ekonomisk politik än någon annan person och du har klarat detta utan något direkt politiskt engagemang. Så, om man vill utöva inflytande som nationalekonom, vilket är då enligt din åsikt det bästa sättet att göra detta?

Lindbeck: Även om Keynes troligen hade ett betydande direkt inflytande på politiken genom att vara rådgivare åt regeringen, så är det odiskutabelt att hans främsta inflytande var *indirekt* via hans inflytande på vårt medvetande – i stor utsträckning via läroböcker för flera generationer studenter och tidningsartiklar skrivna av nationalekonomer och andra som påverkats av hans idéer.

Min egen erfarenhet av politisk rådgivning och deltagande i den offentliga debatten pekar i samma riktning. Att privat övertyga en politiker om politiska reformer är som att skriva i sanden. Skriften kommer att spolats bort i nästa storm. Exempelvis övertygade jag medlemmar i de (socialdemokratiska) regeringarna i mitten av 1960- och början på 1970-talet om fördelarna med att ta bort hyresregleringen och avreglera jordbruket, men inför annalkande stormar bland den allmänna opinionen drog myn-

digheterna tillbaka sina förslag i båda fallen. Däremot tror jag att jag hade ett bestående inflytande på politiken i vissa fall då jag vände mig direkt till allmänheten. Exempel på detta är ett stort antal tidningsartiklar om marknadens nytta och artiklar där jag kritiserade förslaget om löntagarfonder sent under 1970-talet. Ett annat exempel är de hett debatterade förslagen från den s k Lindbeckkommissionen på tidigt 1990-tal. I efterhand ser jag positivt på dessa erfarenheter. Det är troligen ganska bra att förändringar i politiken speglar förändringar i den allmänna opinionen snarare än enbart privata råd. Det är, trots allt, tanken med demokrati.

Gylfason: Det fanns en tid när Sverige var det rikaste av de fem nordiska länderna. Nu är Sverige fattigast av de fem, mätt i BNP per innevånare med internationella priser. Vad hände? Anser du att svenska nationalekonomer gjort tillräckligt för att hålla Sveriges ekonomi i gott skick? Kunde de ha gjort mer och, i så fall, vad?

Lindbeck: Det finns inte någon enskild orsak till den relativt dåliga ekonomiska utvecklingen från mitten av 1960-talet eller början av 1970-talet. Det var därför som Lindbeckkommissionen gav inte mindre än 113 olika förslag till att hjälpa den svenska ekonomin att återhämta sig. Om jag idag, något godtyckligt, skulle välja ut någon specifik förklaring, skulle jag nämna myndigheternas försök under flera årtionden att göra livet svårt för små företag, motarbeta privat kapitalansamling och pressa företagens avkastning – samtliga är exempel på politik som accentuerade de negativa effekterna på privat ägande av höga skatter och en djungel av föreskrifter. Sveriges politiker försökte i själva verket att ha ”kapitalism utan kapitalister”. Jag tror inte att detta ideal skulle utgöra ett livskraftigt, eller ens hållbart, ekonomiskt system i ett långsiktigt perspektiv. Flera svenska nationalekonomer har verkligen försökt framföra detta i den allmänna diskussionen, men det finns alltid andra som bestrider åsikten. En politiker som lyssnar ganska selektivt till diskussionen bland nationalekonomer kan alltid hitta någon eller några expertåsikter som stöder hans eller hennes hypotes.

Gylfason: Du var inte högljudd i den svenska debatten om medlemskap i den Europeiska unionen före omröstningen 1994, men du uttryckte dig till förmån för ett svenskt införande av euron före folkomröstningen 2003. Din sida förlorade med stor marginal. Båda dessa frågor är uppenbarligen politiska såväl som ekonomiska, men hur svarar du de som hävdar att svenska nationalekonomer inte gjort tillräckligt för att vägleda den allmänna opinionen?

Lindbeck: Jag anser att de svenska ekonomerna gjorde ett ganska bra arbete under den diskussion som ledde fram till folkomröstningen om huruvida Sverige skulle gå med i EMU. Fördelarna och nackdelarna uttrycktes väl i tidningsartiklar såväl som i olika rapporter, inklusive rapporten från den s k Calmforskommissionen. EMU-frågan är emellertid ganska teknisk och även mycket komplicerad. Det är därför naturligt att väljarna i stor utsträckning utformade sina åsikter på grundval av sitt eget allmänna förhållningssätt till

EU. Av historiska skäl är svenskarna mindre positiva till hela EU-projektet än medborgarna i andra europeiska länder, möjligen med undantag för Storbritannien. Enligt många empiriska studier så känner inte svenskarna någon större europeisk identitet. Omröstningen om EMU-medlemskap gav väljarna en möjlighet att uttrycka sina allmänt svala känslor gentemot hela EU-projektet.

Gylfason: Den tyska ekonomin verkar ha problem; arbetslösheten mäts fortfarande i dubbla siffror och tillväxten är långsam. Professor Hans-Werner Sinn i München har nyligen publicerat en bok på tyska där han undrar, även i bokens titel, om Tyskland ännu kan räddas. Vad kan Tyskland lära av Sverige?

Lindbeck: Tysklands problem liknar en aning Sveriges problem för tio år sedan. En lärdom från Sverige är att förseningar av reformer kan leda till en anhopning av allvarliga problem. En annan lärdom är att en *akut kris* kan användas av politikerna för att genomföra en impopulär, men på lång sikt viktig, reform. Sådant krismedvetande hjälpte Sverige att genomdriva ett reformpaket under 1990-talets första hälft. Kanske har krismedvetandet i Tyskland slutligen nått en punkt där sådana reformer också är möjliga i det landet. Det verkar faktiskt som om den tyska regeringen till slut är villig att använda sig av denna möjlighet.

Det är värt att titta på den svenska pensionsreformen som ett exempel på hur välfärdspolitik kan omformas. Den svenska pensionsreformen innebär att det inte längre finns några löften om nivå på framtida ersättningar, inte ens i förhållande till tidigare inkomst. Nivån på pensionsersättningen är *betingad* av reallönetillväxten och förändringar i förväntad livstid efter pensionen. Detta gör pensionssystemet finansiellt stabilt. Samma generella idé kan tillämpas på andra välfärdsersättningar genom att göra generositeten i bidragen betingade, t ex på den kommande tillväxten i skattebasen och antalet förmånstagare i varje ersättningsystem. Sverige genomförde även ett antal konstitutionella reformer på 1990-talet, och jag anser att tyskarna också borde ta sig en ny titt på deras konstitutionslämplighet. Denna skapades ju under historiskt sett mycket speciella förhållanden.

Gylfason: Hur är det med arbetsmarknadsreformer? Sverige har haft en avsevärd minskning i arbetslösheten under senare år *utan* att egentligen genomföra den arbetsmarknadsliberalisering som många nationalekonomer, inklusive du själv, förespråkar. Hur gick detta till?

Lindbeck: Under lågkonjunkturen i Sverige under 1990-talets första hälft ökade den öppna arbetslösheten från 3,5 till ca 8,5 procent. Tack vare en konjunkturuppgång som började 1995 har den nuvarande siffran sjunkit till 5,5 procent. Jag hade förväntat mig en kraftigare nedgång under en stark konjunkturuppgång, framför allt då Sverige har genomfört ett stort antal strukturreformer under det senaste decenniet (dock främst utanför arbetsmarknaden). Vi bör också notera att ca 16 procent av de personer som idag är i arbetsför ålder finansieras med andra ersättningar än arbetslöshets-

ersättning, såsom arbetsmarknadsprogram, sjukersättning och förtidspension. Detta innebär att siffrorna för den öppna arbetslösheten ger en väldigt ofullständig bild av situationen på arbetsmarknaden. Jag tror inte att svenska nationalekonomer i allmänhet skulle säga att arbetsmarknaden fungerar väl i landet – eller i de flesta andra europeiska länder heller, för den delen.

Gylfason: Charles Kindleberger brukade säga: Nationalekonomer, framför allt de från små länder, bör inte tillbringa livet hemifrån. Håller du med?

Lindbeck: Jag utgår från att Kindleberger menade att en forskare inom samhällsvetenskaperna kan ge viktigare bidrag till den allmänna diskussionen i det land där han, eller hon, växt upp än i ett land dit han eller hon har flyttat i mogen ålder. Detta är kanske också en anledning till varför jag har bestämt mig för att stanna i Sverige. Ett annat skäl kan vara att Sverige kan anses vara ett slags laboratorium för faktisk ekonomisk politik, även om det ibland kanske är ett ”högrisklaboratorium”. Det finns en del fördelar med att vara nära ett sådant laboratorium. Framför allt har mitt val av forskningsämnen alltid påverkats kraftigt av denna närhet. Det kan vara en anledning till varför mitt val av forskningsämnen, framför allt i mogen ålder, mer påverkats av företeelser i den faktiska världen än av den akademiska forskningslitteraturen. Jag har förstås även personliga skäl att stanna i Sverige, så som förmånen att arbeta på Institutet för internationell ekonomi (IIES), som i sig tillhandahåller en internationell omgivning.

Gylfason: Du har förmodligen varit mer intensivt engagerad i den ekonomisk-politiska diskussionen i Sverige än någon annan nationalekonom under ett fyrtiotal år – från stabiliserings- och tillväxtpolitik till bostads- och jordbrukspolitik, välfärdstaten och frågan om offentligt respektive privat ägande av produktionsmedel. Och så vidare.

Lindbeck: Det stämmer antagligen och jag kunde naturligtvis inte ha spelat samma roll i ett land som jag flyttat till i mogen ålder, framför allt inte ett stort land.

Gylfason: Vissa naturvetare och andra har uttryckt sina tvivel om värdet av att utdela nobelpris i ekonomi. De hävdar att ekonomi är för ”mjukt”, för subjektivt och för oexakt för att förtjäna ett sådant prestigefullt pris. I en artikel i *Dagens Nyheter* gick en professor i matematisk statistik och två andra så långt som att hävda att ekonomipriset reducerade värdet av alla nobelpris. Som medlem i kommittén för Ekonomipriset till Alfred Nobels Minne under 25 år (1969–94) och som dess ordförande i fjorton år (1980–94), hur reagerar du på dessa åsikter?

Lindbeck: Det stämmer att svenska tidningar har publicerat vissa kritiska kommentarer om ekonomipriset. Ibland har medlemmar i Vetenskapsakademien svarat genom att hävda att det finns anledning att inte bara belöna naturvetare utan också samhällsvetare. Trots allt är en av de mest påfallande utvecklingarna inom forskningen efter Nobels testamente den enorma expansionen inom samhällsvetenskaplig forskning, inte minst

ekonomi. Det har mycket riktigt funnits förslag om att det vore bättre att ha ett pris i samhällsvetenskap i allmänhet än just ett ekonomipris. Det är emellertid lättare att enas om ett pris i ekonomi än i samhällsvetenskap i allmänhet, vilket skulle ha varit ett mycket heterogent område att belöna. Vidare råkade prisets givare, Sveriges Riksbank, vara intresserad av just ett ekonomipris.

Den uttryckliga kritik som du nämnde grundade sig främst på påståendet att matematik inte är speciellt användbart inom nationalekonomisk analys. Denna kritik är ganska svår att förstå för aktiva forskare inom vårt område. Det finns förstås exempel på studier där matematiska formler inte behövs, som när slutsatserna följer direkt av antagandena eller när komplicerad matematik döljer avsaknaden av djupare tänkande. Men ett forskningsområde skall inte dömas på grundval av dåliga exempel. Vi har alla erfarit gång efter annan att många ekonomiska problem är för komplicerade för att man skall kunna förstå dem utan hjälp av matematiska modeller. Framför allt ger goda matematiska modeller prediktioner som vi kanske inte kunnat förvänta oss i förväg – även om vi ofta kan ge en verbal, intuitiv förklaring efteråt. Det är också uppenbart att nationalekonomer, tillsammans med statistiker, har utvecklat metoder för empiriska, kvantitativa analyser som är ganska sofistikerade, även i jämförelse med statistiska metoder som används inom naturvetenskapen. Tyvärr får människorna utanför vår yrkesgrupp den mesta, eller all, sin information om nationalekonomi från den allmänna politiska diskussionen eller från tidningarnas ekonomisidor.

Gylfason: Hur väljer du dina forskningsämnen? Vilken är din metod?

Lindbeck: På ytan ser det kanske ut som om jag hoppat från ett område inom nationalekonomi till ett annat under min karriär. Men vad jag har gjort, utan att kanske inse det från början, är att jag ganska systematiskt fokuserat min forskning på olika aspekter av *ekonomisk politik*. Efter min licentiatavhandling om finanspolitik, och min doktorsavhandling om penningteori och penningpolitik arbetade jag under flera år med prisreglering av bostäder och jordbruk. Sedan övergick jag till inkomstfördelningspolitik och sysselsättningspolitik. Mitt senaste område, som jag fortfarande arbetar inom, rör olika aspekter av välfärdsstaten, inklusive socialförsäkringar och skola, vård och omsorg. Emellanåt har jag även arbetat med ren ekonomisk-politisk teori, inklusive försök att endogenisera regeringens och fackens beteende och i detta sammanhang studerat olika typer av ekonomiska och politiska jämvikter. Mitt arbete med alternativa ekonomiska system kan också ses som studier av ekonomisk politik; denna systeminriktade ansats tillhanda-höll strukturen i min skrift *Den Nya Väns terns Politiska Ekonomi* 1970. Denna skrift var i stor utsträckning inspirerad av mina erfarenheter från Columbias och Berkeleys universitetscampus 1968–1969. I själva verket var det Paul Samuelson som skickade mitt manuskript till ett kommersiellt förlag efter att jag hade hållit ett föredrag på MIT. Framförallt under 1970-talet arbetade jag också med följderna av internationaliseringen av det ekonomiska

systemet för ekonomisk politik på olika områden. Genom mina specifika erfarenheter från Sverige har jag ägnat ganska mycket tid, kanske för mycket tid, åt den svenska ekonomin – vilket exempelvis speglas i två böcker och även i samförfattade rapporter.

Medan jag lärt analytisk teknik från andra nationalekonomer så kommer sålunda min inspiration till forskningsämnen främst från faktiska problem med den ekonomiska politiken i olika länder. Detta innebär att jag främst fått mina idéer till forskningsämnen från nyhetsmedier och personliga, dagliga erfarenheter. Uppenbara exempel är betydelsen av kreditransoneringen, den permanenta bostadsbristen i Sverige, överskottsproduktionen inom det europeiska jordbruket, trafikstockningar i städerna, den höga beständigheten i arbetslösheten i flera europeiska länder, starkt försenade incitamentseffekter av högre skattesatser, mer generösa bidrag från välfärdsstaten etc.

Gylfason: Trafikstockningar? Berätta mera.

Lindbeck: När jag skrivit om hyresreglering och bostadsbrist föll det sig naturligt att titta på trafikstockningar som en ”gatubrist” som uppstår till följd av det rådande prissystemet för gatuutrymme. När regeringen på tidigt 1960-tal bad ett antal nationalekonomer att skriva studier (på svenska) om resursfördelningspolitik så valde jag ämnet ”Prissystemet vid långsiktig planering”. Jag hävdade att trafikstockningar inte var ett marknadsmisslyckande utan ett ”politiskt misslyckande”, eftersom gatorna ägs av lokala myndigheter som sätter ett nollpris på deras nyttjande, trots omfattande brist. Det skapar inte bara trafikstockningar, det stimulerar även efterfrågan i den politiska processen för att riva byggnader i syfte att bredda gatorna.

Gylfason: Härrörde ditt arbete med Jörgen W. Weibull om formella modeller för sannolikhetsröstning från dina tidigare skrifter om ”endogena politiker”?

Lindbeck: Ja, det gjorde det. Efter gemensamt arbete med Jörgen i andra frågor fann vi att vi hade ett gemensamt intresse för hur konkurrensen mellan de politiska partierna kan påverka fördelningspolitiken. Liksom i vårt tidigare gemensamma arbete så kunde vi utnyttja varandras komparativa fördelar såväl som uppenbara komplement. Jag kunde faktiskt inte ha skrivit dessa papper helt själv – och Jörgen skulle kanske inte heller ha gjort det. Vi tror att i många fall utgör modeller för sannolikhetsröstning mer realistiska beskrivningar av utfallet av politisk konkurrens än medianväljarmodeller.

Gylfason: Efter kommunismens sammanbrott kunde många ledande nationalekonomer i såväl Amerika som Europa inte motstå frestelsen att tackla de många utmanande problem som uppstod genom övergången från planhushållning till marknad. Inte du, emellertid. Varför det?

Lindbeck: Jag bestämde mig för att inte skriva om övergångsekonomier då problemen för mig framstod som för komplicerade. Jag trodde också att studier inom detta område skulle kräva för stor institutionell kunskap om

länderna ifråga. Vidare så trodde jag att erfarenheterna i dessa länder främst skulle spegla tillfälliga fenomen och att det skulle bli svårt att dra någon generell lärdom av sådana studier.

Idag har jag vissa svårigheter med dessa bortförklaringar för att inte studera övergångsekonomier, eftersom jag just har påbörjat en uppsats om socio-ekonomisk interaktion i Kina. Bakgrunden är att jag gav ett antal föreläsningar i Kina under våren 2004 på temat "En utomstående syn på den kinesiska ekonomin". Sedan gjorde jag det kanske vanligaste misstaget bland icke-nationalekonomer: "nu när jag har lagt ner flera månaders arbete på denna fråga (sunk costs!) borde jag lägga ner det extra arbete som behövs för att producera en publicerbar uppsats!". Så nu arbetar jag trots allt med en övergångsekonomi, även om jag försöker begränsa ämnet till frågor där jag kan använda mig av mina tidigare arbeten, framför allt när det gäller sociala frågor och välfärdsstaten, även om det i detta fall sker inom ramen för en annan miljö än i tidigare arbeten.

Gylfason: Du har verkligen lagt ner mycket kraft genom åren på att studera incitamentsproblem i välfärdstater, problem som idag måste framstå som mer akuta än någonsin, på båda sidor om Atlanten och även längre bort. Vilken är din uppfattning om nationalekonomisk forskning inom detta viktiga område?

Lindbeck: Detta är mitt favoritforskningsområde idag. Men det är också ett mycket svårt område. Många av oss har starka hypoteser i välfärdsfrågor och det är ofta smärtsamt att finna att ens hypoteser inte alltid håller.

Det råder ganska allmän enighet bland nationalekonomer att ökade utgifter för välfärdsstaten från en låg ingångsnivå sannolikt inte enbart kommer att förbättra de sociala förhållandena i ett land utan också kommer att öka den ekonomiska effektiviteten och tillväxten. Detta förutsätter förstås att det politiska systemet både kan och vill öka sådana utgifter som faktiskt ökar inkomsttryggheten och ger bättre tillgång till humankapital, exempelvis via bättre sanitetsförhållanden, hälsovård och utbildning. Det råder också allmän enighet om att om de sociala utgifterna ökar år efter år (som en andel av BNP) så kommer de förr eller senare – långt innan de når 100 procent av BNP – att nå en nivå där marginalnyttan understiger marginalkostnaden. Detta är naturligtvis den enkla hypotesen om en puckelformad relation mellan de sociala utgifterna och BNP, där det grundläggande antagandet är att de förra påverkar den senare.

Gylfason: Haiti skulle uppenbarligen dra nytta av ökade sociala utgifter. Skulle Sverige?

Lindbeck: Att empiriskt fastställa toppen på puckeln är en ohyggligt svår forskningsuppgift. För det första har du problemen med omvänt orsakförhållande och icke-linearitet. För det andra finns det allvarliga aggregeringsproblem. Vi har en del skattningar för avkastningen på investeringar i humankapital och effektivitetsförluster beroende på skatteklar och "moral hazard" i samband med olika ersättningsystem. Men även när vi

har sådan information om partiella effekter står vi inför svårigheten med att summera och väga ihop alla dessa partiella effekter.

Det är därför naturligt att många ekonomer tagit genvägar genom att helt enkelt göra en regression av BNP-tillväxten på breda aggregat för skatteintäkter och offentliga utgifter. På det hela taget är min tolkning av litteraturen på detta område att BNP-tillväxten tenderar att ha ett negativt samband med skatternas storlek och de offentliga utgifterna (som andelar av BNP) när vi begränsar studien till utvecklade länder. Men simultanitetsproblemet är definitivt inte löst i dessa studier. Vidare skall vi aldrig förvänta oss speciellt robusta samband mellan breda aggregat av detta slag, eftersom följderna för BNP-nivån måste bero på *sammansättningen* av utgifterna i den offentliga sektorn, *reglerna* för olika ersättningssystem och *skattestrukturen* – bland annat. Till följd av svårigheterna med empirisk forskning inom detta område har många författare istället funnit det nödvändigt att stödja sig på spridda och ofullständiga resultat och även information av anekdotisk karaktär, även om forskare självklart känner sig något obekväma med att enbart stödja sig på denna typ av belägg.

Gylfason: Vad tror du att amerikanerna kan lära av européerna om effektiv och rättvis välfärdspolitik?

Lindbeck: Studier av de europeiska ekonomierna visar att det i princip är möjligt att skapa omfattande inkomsttrygghet med hjälp av ett obligatoriskt socialförsäkringssystem, utan att den nationella ekonomin rasar samman. Erfarenheterna visar även att det är möjligt att tillhandahålla ganska god utbildning och hälsovård också för låginkomstgrupper och deras barn. Vidare har flera länder i Europa kommit mycket längre än USA med att lansera "kupongsystem" ("voucher system") för tjänster inom barnomsorg, utbildning och åldringsvård trots att idén verkar ha uppkommit i USA, där den har drivits av Rose och Milton Friedman. Trots allt är kupongsystem ett utmärkt sätt att kombinera kollektiv finansiering med valmöjlighet och konkurrens mellan de som tillhandahåller tjänsterna.

Det är emellertid uppenbart att de flesta europeiska länder idag har allvarliga problem med sina välfärdssystem. Många av dem är inte ekonomiskt stabila. De har också lett till oönskade beteendeanpassningar, framför allt på arbetsmarknaden. Och vissa välfärdssystem har inte i någon större utsträckning anpassats till de socioekonomiska förändringar som skett, som exempelvis långsammare produktivitetstillväxt, åldrad befolkning, instabila familjer och globalisering.

Mer allmänt tyder den europeiska erfarenheten på att välfärdsutgifterna lätt överskrider rimliga gränser när många intressegrupper upptäcker att de har mer att vinna på generösa bidrag än ytterligare arbete. Med "överskrider" menar jag att många observatörer, kanske t o m en majoritet av innevånarna, anser att marginalkostnaderna avsevärt överstiger marginalnyttan, men att den politiska processen, som involverar konflikter om hur inkomsterna skall fördelas, gör det svårt att skära ned välfärdsutgifterna.

Jag har ibland också hävdad att det finns en tendens för välfärdsstaten att utvecklas till en "omfördelningsstat". Vad jag menar är att skatterna slutligen kan bli så höga att regeringen måste begränsa utgifterna för regeringens kärnverksamheter, som tillhandahållandet av kollektiva nyttigheter (rättssystem och forskning) för att kunna finansiera galopperande transfereringar. Regeringen kan också finna det allt svårare att finansiera tjänster som utbildning och hälsovård eftersom relativkostnaderna för sådana tjänster tenderar att öka snabbt över tiden när produktiviteten stiger snabbare i den privata sektorn än i den offentliga tjänstesektorn (Baumols lag). Förr eller senare kan vi komma att hamna i en situation där regeringen inte kan tillfredsställa medborgarnas efterfrågan på sådana tjänster så länge de är skattefinansierade, även om hushållen *vill* att betala mer för tjänster av detta slag. Enligt min bedömning närmar sig flera europeiska länder den situationen idag. Det är talande att de aggregerade utgifterna för såväl utbildning som hälsovård idag är högre i USA än i Europa trots det faktum – eller kanske just på grund av det faktum – att sådana utgifter i betydligt större utsträckning är skattefinansierade i Europa än i USA.

Det kan vara så att det enda sättet att lösa detta problem är att övergå till nya typer av finansiering av inkomstrygghet och skola, vård och omsorg, som användaravgifter och försäkringspremier. Individernas vilja att betala för sådana tjänster kan sedan mycket väl resultera i ett ökat utbud på sådana tjänster.

Gylfason: Vad skulle då USA kunna lära av Europa inom detta område?

Lindbeck: De mest negativa lärdomarna från välfärdssystemen i USA är, enligt min mening, att det innebär höga sociala kostnader att inte vidta effektiva åtgärder för att utbilda de lägsta decilgrupperna i kunskapsfördelningen. Inom hälsoområdet är det dessutom ganska uppenbart att okunskap om näringslära skapar allvarliga hälsorisker för befolkningen. Förebyggande hälsovård är dåligt utvecklad i landet, framför allt bland människor i låginkomstgrupperna. Det är också uppenbart att avsaknaden av en obligatorisk hälsoförsäkring skapar ett mycket ojämnt skydd mot höga kostnader i samband med hälsorisker mellan befolkningsgrupperna.

Det finns emellertid även positiv lärdom att dra från välfärdsreformerna i USA. Experiment med lönesubventioner för sysselsatta låginkomsttagare ("work-in-benefits") är viktiga. I princip måste det vara bättre att subventionera arbete för individer med låg produktivitet än, som i flera länder i Europa, öka deras löner till nivåer som gör dem arbetslösa så att de måste finansieras med olika typer av transfereringar. Jag tror att man i Europa förr eller senare kommer att instämma i att USA är på rätt spår på detta område, framför allt om systemet utökas till att omfatta fler grupper i samhället. President Clintons välfärdsreform var också viktig, eftersom den visade att det är möjligt att öka sysselsättningen bland svaga grupper genom att göra välfärdsbidragen betingade av arbetsmarknadsutbildning eller arbete. Jag tror även att större flexibilitet i relativlönerna i Europa skulle öka arbetskraftens rörlighet och stimulera investeringar i humankapital. Detta kommer emel-

lertid knappast att ske i någon större utsträckning på grund av den starka fackliga makten i de flesta europeiska länder.

Gylfason: Låt oss fortsätta med jämförelsen mellan Amerika och Europa. Arbetsmarknadsinstitutionerna skiljer sig mellan Amerika och Europa – och ja, också inom Europa – och dessa skillnader har påverkat inriktningen på arbetsmarknadsforskningen i de två länderna. Hur bedömer du situationen? Är din distinktion, i ditt arbete med Dennis Snower, mellan insiders och outsiders på arbetsmarknaden mindre användbar i USA än i Europa?

Lindbeck: Det finns pågående ”insider–outsider”-mekanismer även i USA eftersom det alltid medför en kostnad att avskeda och anställa arbetskraft, även om dessa kostnader definitivt är lägre i USA än i de flesta europeiska länder. Och så länge det finns sådana kostnader, vilka kan anta formen av insiders som trakasserar underbjudande outsiders, kan insiders öka sina löner över outsiders reservationslön utan att bli avskedade. Vi kan kanske hävda att ställningen som outsider i USA är förenad med låg utbildningsnivå i betydligt större utsträckning än vad den är i Europa för, säg, de två lägsta decilerna i humankapitalfördelningen. I Europa är outsiderstatus mer förknippad med privilegier för de som råkar ha ett arbete till att börja med, framför allt om de har senioritet till följd av en lagstiftning som föreskriver ”sist in – först ut”.

De huvudsakliga följderna av ”insider–outsider”-indelningen i Europa är, anser jag, att insiders kan använda konjunkturuppgångar för att pressa upp reallönerna utan någon större oro för de negativa effekterna på sysselsättningsmöjligheterna för arbetslösa och personer som träder in på arbetsmarknaden. Därmed tenderar arbetslösa att bli fast i arbetslöshetspoolen under lång tid efter en negativ makroekonomisk chock.

Gylfason: Tidigare under vårt samtal så nämnde du den starka och växande politiska partiandan i akademiska kretsar i USA, vid en tid då Sverige och Europa framstår som mindre politiserade än tidigare. Kan det vara så att denna utveckling är relaterad till skillnader i samhällsstrukturen i Europa och Amerika – skillnader som skapat betydligt större skillnader i fördelningen av inkomst och förmögenhet i USA än i kontinentala Europa? Vad tror du?

Lindbeck: Det är absolut möjligt att denna utveckling har bidragit till att skärpa de politiska konflikterna i landet. Men varför skulle den ha skapat så mycket politisk polemik i akademiska kretsar? Trots allt så har akademiker dragit nytta av denna utveckling. Är akademiker särskilt altruistiska just när det gäller inkomstfördelningsfrågor? Jag vet inte riktigt. Varför har inte den dramatiska ökningen av arbetslösheten och marginaliseringen av många grupper i Europa resulterat i ökad politisk konflikt och ökad partianda bland akademiker? Jag är fortfarande osäker om svaret på denna fråga. Eller kan det vara så att ökad politisk polarisering i USA, även inom akademiska kretsar, är ett resultat av landets mer kontroversiella utrikespolitiska situation efter Sovjetunionens fall? Det var lättare att försvara militär akti-

vitet i en värld där sovjetblocket alltid var ett allvarligt hot än att försvara USAs roll som "världspolis" idag.

Gylfason: Under de senaste åren har du studerat aspekter av sociala normer – normer som antingen kan hjälpa eller hindra ekonomisk utveckling, som din berättelse om dina resor med din far tidigare under vårt samtal klar gjorde. Vilken är bakgrundshistorien?

Lindbeck: Generösa välfärdssystem byggdes upp i Europa från sent 1940-tal till sent 1970-tal, men belägg för förekomsten av negativa incitamentseffekter på arbets- och bidragsberoende framkom inte förrän på 1980- och 1990-talen. Jag har framlagt hypotesen att endogena sociala normer kan hjälpa till att förklara denna uppenbara paradox. Starka normer för arbete och mot att leva på bidrag uppstod innan välfärdsstaten byggts upp, helt enkelt därför att det var svårt att överleva utan arbete under den perioden. Föräldrar, skolan, kyrkan och andra institutioner bidrog också till att ingjuta och upprätthålla sådana normer. Sedan kom välfärdsstaten, vilket minskade avkastningen på arbete jämfört med att inte arbeta och gjorde det lättare för individen att överleva utan arbete. Till att börja med begränsade och fördröjde de normer som ärvts från det förflutna negativa effekter på arbete av den nya incitamentsstrukturen. Med tiden började emellertid vissa individer använda de generösa bidragssystemen i allt större utsträckning och institutioner som tidigare predikat arbetets dygd slutade med detta. Och när fler individer lever på olika typer av bidrag är det sannolikt att stigmatiseringen av att göra detta minskar. De försenade incitamentseffekterna dök då upp.

Jag började mitt arbete på detta område med ganska informella (essäistiska) uppsatser, men har senare formaliserat idéerna i ett antal uppsatser med Sten Nyberg och Jörgen W. Weibull. I dessa modeller, där individens beteende på marknaden påverkas av såväl ekonomiska incitament som normer, interagerar beteendet på marknaden med det politiska beteendet (röstning). Som vi kan förvänta oss ger modeller med sociala normer lätt upphov till multipla jämvikter, en med låga och en med höga välfärdsutgifter.

Gylfason: Finns det empiriska belägg för detta?

Lindbeck: Den empiriska forskningen på detta område är i sin linda. Det finns emellertid några talande indikationer som överensstämmer med hypotesen om endogena sociala normer. En är den anmärkningsvärda ökningen i förekomsten av sjukfrånvaro i vissa länder (som Nederländerna, Norge och Sverige), som inte kan förklaras med en försämring av människornas hälsa. Ett annat exempel är den enorma ökningen av förtidspensioner av hälsoskäl (exempelvis i Belgien, Italien och Nederländerna). Det är också påfallande att antalet sjukdagar varierar avsevärt mellan olika områden i Sverige (så stora skillnader som 30–40 dagar per år) även när man kontrollerar för ca 30 förklaringsvariabler som fångar individuella särdrag, typ av kommun, typ av yrke, typ av företag där personerna arbetar mm. Det är också troligt att arbetslöshetens varaktighet förstärks av försvagade sociala normer för att arbeta eller mot att leva på bidrag. Allt detta innebär

att endogena förändringar i sociala normer kan förstärka ”moral hazard”-problem med olika välfärdssystem.

Gylfason: Vi nämnde tidigare att du efterträdde Gunnar Myrdal vid Stockholms universitet 1971, även som chef för Institutet för internationell ekonomi, och att du fortsatte leda institutet under ett kvartssekel, fram till 1995. Under din ledning blev institutet ett erkänt världsklassigt forskningscentrum. Hur gjorde du?

Lindbeck: Jag koncentrerade mig på tre uppgifter. För det första arbetade jag hårt för att locka medel till institutet genom direkta kontakter med finansdepartementet och utbildningsdepartementet samt genom noggrant utformade ansökningar om forskningsmedel. För det andra var jag mycket selektiv när jag anställde och behöll forskare och doktorander. För det tredje försökte jag hålla mig till ett litet antal principer för att leda forskningsinstitut. För ett antal år sedan sammanfattade jag mina erfarenheter i form av ”tio budord” för föreståndare för forskningsinstitut. I mycket komprimerad form kan de formuleras enligt följande (den fullständiga texten finns på institutets hemsida):

1. Ett forskningsinstitut skall försöka nå den internationella forskningsfronten och bidra till att skjuta den fronten framåt.
2. För att uppfylla dessa ambitioner är det viktigt att publicera sig internationellt och avstå från att ha egna tryckta publikationer.
3. Det är också viktigt att ha mycket framstående utländska gäster vid ett institut – att importera kunskap och ge ett ytterligare uppsving till den internationella ambitionsnivån.
4. Varje forskare skall utveckla sitt eget internationella forskningsnätverk.
5. Verksamheten skall koncentreras till ett begränsat antal områden.
6. Framgångsrik forskning kräver en kritisk mängd forskningsansträngning inom ett eller flera områden.
7. Ett starkt samspel mellan teoretiskt och metodarbete å ena sidan och tillämpad forskning å andra sidan är viktigt för framgångsrik forskning.
8. Anställningsbesluten är de absolut viktigaste administrativa besluten vid forskningsinstitut. Resten, förutom insamling av forskningsmedel, kan delegeras.
9. Det är en stor fördel för ett forskningsinstitut att vara en del av ett bra universitet.
10. Det är också lämpligt om åtminstone vissa medlemmar producerar artiklar och böcker, inte enbart för det internationella forskningssamhället, utan även för lekmän som är intresserade av ekonomiska frågor. Detta är bra både för forskarna själva (som därigenom utvecklar sitt sunda förnuft) och institutets möjligheter att få forskningsmedel.

Jag vill tro att institutet hjälpts av att det har hållit fast vid sådana principer.

Gylfason: Assar, du målar. Du har ställt ut dina tavlor i Stockholm vid tre tillfällen sedan 1997. William Baumol målar också och skulpterar och

Jan Tinbergen målade, för att nämna två, så du är inte ensam. Finns det ett samband mellan ditt målande och ditt arbete som nationalekonom? Eller befinner du dig i två separata världar som inte kommunicerar med varandra?

Lindbeck: Det främsta sambandet är ett slags komplementaritet. Forskning är en mycket specialiserad aktivitet. Många forskare, såväl som andra specialister, har ett behov av att bredda sina liv genom att också göra någonting helt annat. I mitt fall råkar det vara målning och musik. Annars ser jag inte något större samband, eller ens någon likhet, mellan nationalekonomisk forskning och målning. Bildkonsten fungerar genom associationer, medan forskning fungerar genom analys. Vissa tavlor, men inte mina, kan kanske påverka människors attityder till olika sociala fenomen, exempelvis genom att visa krigets fasor (så som Goya) eller olycka till följd av fattigdom (så som hos Kollwitz). Men jag har aldrig sett någon tavla som hjälpt mig att förstå hur ekonomiska, politiska eller sociala system fungerar. Att skapa sådan förståelse är den vetenskapliga forskningens uppgift, även om andra konstnärliga aktiviteter än bildkonsten ibland kan hjälpa oss att förstå hur ett samhälle fungerar. Litteraturen är kanske det mest uppenbara exemplet – från tiden för de antika dramerna till Dickens och Solsjenitsyn.

Gylfason: Ja, och Balzac. Tack!